

Odnos zdravnikov do evtanazije in zdravnikove asistenc ob samomoru

Radko Komadina

Po II. svetovni vojni ustanovljena organizacija World Medical Association (WMA) združuje v konfederalni obliki zdravniška društva 115 držav s prek 10 milijoni zdravnic in zdravnikov. Veliko povečane ustanovitve neposredno po koncu največje svetovne morije, ko se je tedanja družba streznila po zablodi nacizma, ko je dokončno opustila »znanstvene« teorije, ki so v prvi polovici 20. stoletja privedle do evgenike, rasnih teorij, do razvrščanja soljudi v večvredne in manjvredne, ko se je z evtanazijo (EVT) na škodo posameznika zdravilo družbo. Pri tem so, na žalost, sodelovali posamezni zdravniki.

Da bi se to nikoli več ne ponovilo, je Etična komisija Svetovnega zdravniškega društva (Ethical Committee of World Medical Association) leta 1948 sprejela z zdravniki, zastopniki 175 držav, Ženevsko deklaracijo in jo večkrat dopolnila v letih 1968, 1983, 1994, 2005, 2006, zadnjič leta 2017. Deklaracija izhaja iz Hipokratove prisege »da ne bom svojega medicinskega znanja uporabil tako, da bi ogrožal človekove pravice in civilne svoboščine, niti če bi me hoteli v to prisiliti ... « in jo želi nadgraditi modernemu času primerno. Ob letni skupščini, s slovensko udeležbo, je bila leta 2019 sprejeta revidirana deklaracija, ki v celoti zavrača EVT in zdravnikovo asistenco ob samomoru (*angl.* physicians-assisted suicide, PAS) kot za zdravnika etično nevredni dejanji.

Znanost z novimi tehnologijami (CRISPR, kloniranje humanih celic, gojenje umetnih tkiv, ...) ponuja neslutene možnosti, kar odpira številna etična vprašanja. WMA želi s svojim posodabljanjem etičnih pravil bolnika zaščititi pred pretirano tehnikalizacijo medicine, nemočnega posameznika želi zaščititi pred zlorabljanjem s strani mogočne znanosti. WMA verjame, da sta dejanji EVT in PAS v nasprotju z osnovnimi načeli zdravniškega poslanstva. Bolnik ima pravico zavrniti zdravnikovo obravnavo, dokument iz leta 2019 pa daje tudi zdravniku pravico zavrniti zahtevo, da bi sodeloval pri EVT in PAS na bolnikovo zahtevo.

WMA s posodobitvami deklaracije nenehno dviguje letvico standardov zdravniškega ravnanja v zaščito obeh, bolnika in zdravnika.

Stranpot, na katero je v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja zašla znanost z evgeniko, je privedla do prve izdaje Ženevske deklaracije 1948. WMA odtlej odločno spodbuja nacionalna zdravniška društva, da ne sodelujejo pri novem valu medijsko permisivnega odnosa do EVT, tudi če je na ravni države EVT dekriminalizirana in pod določenimi pogoji uzakonjena. Stališče Etične komisije WMA je odločno: EVT kot namerno povzročena smrt človeka, četudi na njegovo prošnjo ali na njegovo zahtevo, je neetično, zdravnika nevredno dejanje. Evgenika je s svojo nadgradnjo, izrojeno v »znanstveno utemeljeni« rasizem in evtanazijo, zaznamovala z veliko črno piko zdravniške organizacije in njihove člane. Tudi Slovensko zdravniško društvo ni bilo imuno na tedanje teorije zdrave nacije. Naslovnica našega *Zdravniškega vestnika* 1934 jasno kaže, da bi naj bila evgenika znanost prihodnosti.

Kaj ponuja WMA bolniku namesto evtanazije? Ustrezno paliativno oskrbo. Osemdeset odstotkov svetovnega prebivalstva nima dostopa do paliativne oskrbe. Zato je trenutni val uzakonjanja EVT videti kot neoliberalni instantni poskus reševanja stisk hudo bolnih ljudi, katerih zdravljenje bi bilo zahtevno, dolgotrajno, v breme soljudi in za plačnika tudi drago. Tudi v razvitem svetu (Slovenija je del OECD) so bolnišnične zmogljivosti postale premajhne. Pred dveh generacijama nas je bilo na svetu trikrat manj kot danes, ko nas bo kmalu 10 milijard, ob tem se povprečno preživetje posameznika podaljšuje prek 80 let, število bolnišnic s svojimi zmogljivostmi pa stagnira. Med 4. in 5. valom covid-19 smo se v pretekli zimi v številnih državah, tudi v Sloveniji, pripravljali na črni scenarij triaže za priklop morebiti preštevilnih bolnikov z dihalno stisko na ventilator. Ali želimo s permisivnim pristopom na enak način »pomagati« bolnim, katerih bolezn danes medicina še ne zna pozdraviti ali celo tistim, ki v 9 državah, kjer je EVT trenutno uzakonjena, na pisno zahtevo po svoji usmrtitvi navedejo le, da »so utrjeni življenja«?

Nizozemski zdravniki so na srečanju WMA leta 2018 argumentirali svoj odnos do EVT s prepričanjem, da se je njihova družba razvila v »postkrščansko

liberalno« družbo, v kateri je odločitev vsakega posameznika, da odloči o času svoje smrti, njegova človekova pravica, četudi postane ta samo preutrujen od življenja. Ali se s tem odpira instantna rešitev za številne depresivne ljudi v zahodni Evropi? Slovenci smo na svetovnih lestvicah samomorilnosti visoko. Zdravniki ne želimo sprejeti naloge, da bi znanstveno in strokovno pomagali pri samomorih sočloveka, niti telesno niti duševno niti socialno bolnega. WMA opozarja na plimo evtanazijskega mobinga, ki se pojavlja v devetih državah, ki so prestopile Rubikon. Do katere starosti bo še spodobno uživati pokojnino? Tudi število asistenc pri samomorih sočloveka je letno najvišje tik pred poletnimi počitnicami. Zdravniki Južnoafriškega zdravniškega društva so v odgovor holandskim kolegom zavrnilo njihovo organiziranost na primarni ravni družinskih zdravnikov. Predlagali so jim, da si lahko družba, ki se odloči za EVT in PAS, organizira poklicno skupino rabljev, ki ne bodo umazali zdravniškega poslanstva, npr. agencijo v okviru kakšnega drugega ministrstva, nikakor pa ne ministrstva za zdravje. Ministrstva za socialo? Ministrstva za smrt? Posebno patronažno službo, ki sicer na Nizozemskem pride tudi na dom?

Zdravniki izvajamo svoje poslanstvo tako, da sočloveku poskušamo povrniti telesno, duševno in socialno blagostanje – tako definira zdravje naša partnerska organizacija WHO. Skupaj tvorita najpomembnejši dvojec globalne zdravstvene dejavnosti. Zavezani smo spoštovanju Ženevskih deklaracij o etiki in medicinski deontologiji. WMA, ki torej v celoti zavrača EVT in PAS kot področje delovanja zdravnika, ne sprejema nobene politične zahteve, da bi zdravnik »strokovno ubijal« soljudi. Zdravniki smo zavezani pomagati sočloveku v okviru svojega znanja. Ko je to izčrpano, pa smo sočloveku dolžni pomagati, da umre človeka dostojne smrti s čim manj trpljenja. Od držav(e) zahtevamo, da državljanom omogoči dostopno paliativno oskrbo z dostopnim javnim zdravstvom. Zdravje ni tržna kategorija. Zahtevamo ustrezne zmogljivosti, ustrezno število zdravnikov in naših sodelavcev. Tudi v slovenski zakonodaji je zdravnik prepoznan kot odgovorni nosilec dejavnosti, a ne more v celoti odločati o pogojih svojega dela.

Slovensko zdravniško društvo je polnopravni član WMA. Vljudno vabimo k dodatnemu branju številnih

publikacij WMA, knjige Matjaža Zwittra *Pogovarjamo se o evtanaziji*, ki sta jo neposredno pred pandemijo covid-19 pospremili obe zdravniški asociaciji v Sloveniji, Zdravniška zbornica in Slovensko zdravniško društvo, trilogije Antona Dolenca, ki na poljuden način razpravlja o večnih vprašanjih medicinske etike in deontologije, vključno z vpletenostjo zdravnika v samomor svojega bolnika, in stališč Slovenske medicinske akademije. Vprašanja zdravniške etike so večna, stališča ne »plimujejo«; Hipokrat jih je povzel od svojih predhodnikov in današnji rodovi smo dolžni zdravniški poklic neomadeževan predati svojim naslednikom. Zdravnik je dolžan živeti svoje poslanstvo, tudi ko se udejanja izven svojega poklica, ali pa naj se svojemu poklicu, ki mu je prisegel, odreče.